

Од настан до песна

Последните децении во 19-тиот век, како и во почетокот на 20-тиот, речиси ништо не се менуваше во месноста Бузаана во Велес. Овој дел од градот името го добил по турскиот збор буз што во превод значи осој, а за Бузаана најадекватен македонски збор би бил мразарница.

И навистина оваа месност во споредба со другите во градот е најмалку сончева и топла која им беше повеќе од потребна на жителите на Бузаана. Покрај студот што се задржуваше најмногу тука, немаше и доволно вода. Се полнеше од изворчето на ридот, а подоцна се направија неколку чешми. Овде како да заборавил Господ да погледне. Ем студ, ем недостиг на вода и тоа токму во таа месност каде живееја најсиромашните велешани. Тие главно беа доселеници од велешките села кои барајќи засолниште од турските зулуми барем тука наоѓаа сигурност, но не и поубав живот. Одвај се чекаше да дојде пролетта и како аргати да се најадат на велешките ниви.

Иако бузанчани живееја скудно тие имаа свои предности. Од нивните распослани куќи на ридот како на дланка се гледа целиот град. Се слушаа ударите на камбаните од црквите, а по средината на градот минуваше Вардар. Понекогаш, посебно во есента, можеше и да надојде, да биде силен и да направи штети. Според бојата го разликуваа дали дождовите паѓале во Скопско или пак по текот на Пчиња.

Осојничавата месност пак не влијаеше доволно врз бедните граѓани. Студот не можеше да им ја одземе топлината на срцата и душата. Во нив не можеше да згасне љубовта во семејствата и меѓу младите. Можеби затоа се раѓаа и опстојуваа најиздржливите. Од меракот и севдата израснуваа убавици и лични момци.

Во вакви услови живееше и растеше Ленче. Родителите како и другите беа сиромашни. Одвај се прехрануваа. Немаше доволно за нив и за двете ќерки. Помалата беше послабичка. Заболе од болеста на сиромашните – туберколозата. Чмаеше. Се сушеше.

Пожолтуваше. И дојде крајот. Ја закопаа на гробиштата на црквата Свети Пантелејмон. Мајката Кона долго тагуваше.

И со една уста помалку пак немаше доволно. Ленче нараснуваше. Се издолжуваше и ставаше снага. Почна да работи. Најпрвин дома, потоа во богатите куќи на Македонците и Турците. Кога одеше да чисти по турските куќи се облекуваше по турски, во шалвари. Не толку што ја сакаше нивната облека туку затоа што шалварите беа попрактични да не се оцртуваат и помалку да се забележуваат облините на телото.

Меѓутоа тие не останаа незабележани. Посебно од бегот што живееше долу, на Сармаале. Кога ќе переше или метеше очите му беа заковани врз стројната става на Ленче. А таа од ден на ден стануваше се поубава. Со руси коси, со темни очи и веѓи, стројна. За неа не воздивнуваше само бегот. Бузанчани, којничани па и многу момци од градот. За неа и песна се испеа. А кој ги создаваше песните, ако не беа чалгиите. Така во неа се загледа и песна испеа и убавиот Тодор чалгацијата. Ем убав, ем добро пееше. Носеше мустаци и брадичка, а на канонот вистински мајстор беше. Имаше завршено и некое школо. Живееше на спротивната страна на градот во близина на Чучкини. За песната и севдата на чалгацијата, ама и за меракот на Ленче се расчу низ целиот град. Најдобар поштар за ова беше песната. Не ја пееше веќе Тодор. Беше прифатена од песнариите па и од другите чалгациски тајфи. Песната дојде и до ушите на бегот. Затоа реши да ја граби. Смисли и план. Испрати една млада Турчинка што беше блиска со Ленче да ја покани заедно да излезат во чаршијата. Првиот дел од планот веќе се исполни. Излегоа од нејзиниот дом. Се спуштија надолу и кога заодија по стрмното сокаче, каде подоцна се изградија лесвичињата Ленче го здогледа бегот. Се тргна. Сопре. Иако беше облечена во турски алишта и со чкепе (шамиија) на главата, се забележуваше како и се тресе телото.

- Ти некоја измама правиш со мене – и рече на пријателката.

- Не! Туку ќе ти кажам, ама немој да ме кажеш! Бегот сака да те грабне. Само те молам немој да ме предадеш.

Наместо дома Ленче се упатува кај роднините. Кај Диме Славков, кој исто така живееше на Бузаана. Откога слушнале за намерата на бегот, најпрвин ја смируваат, а потоа ја сокриваат во малото сопче, на крајот на чардакот.

Во родителскиот дом се возбудени. Ја нема нивната ќерка. Ја бараат насекаде. Ниту глас, ниту трага. Ја бара и нејзината братучетка Рајна. Кај Славковци ја дознава вистината и веднаш се упатува дома кажувајќи на мајка си за „загубувањето“ на Ленче. Не губејќи време мајка и Пандора Гајдова – Бричкова веднаш се упатува кај Славковци. Го среќава сопругот Тодор кај чешмата, што ја изгради и по него беше наречена Бричкова, и подзастанувајќи му вели: „Тргај со мене да ја пребегаме Ленчето, оти бегот ќе ни ја земе“.

Ја пренесуваат на спротивната страна кај свои роднини. Бегот ја бара насекаде. Ја наоѓа само не тој туку Тодор. Сега заедничка е севдата. И стравот. Решаваат да бегаат од родниот град. Пребегуваат во Бугарија, во Кустендил. Во туѓина го создаваат својот дом. Со своето музичко искуство Тодор Наумов се афирмира во новата средина. Станува капел мајстор. За кратко ќе се разделат. Во Втората балканска војна Тодор како воено лице ќе се најде во Велес. Исто и по првата светска војна. Потоа подолго ништо не се слуша за нив. Дури по Втората голема војна дознаваат дека Тодор умрел од инфекција. Во 1950 година Јанинка Пљакова, внука на Ленче, ја посетува во Кустендил. И тогаш, по толку години, вели Јанинка, беше како бабка (убава). Последната вест за Ленчето пристигнала по три години. Осамена, без својот Тодор, без пород и без најблиските починала.

За неа, за убавата русокоса бузанчанка останаа испеани неколку песни, а за канонџијата, членот на чалгијата Тодор, една.

Отвори Ленче пенџере
цигара да си запалам,
маката да заборавам,
до две-три думи да кажам.

Земи ме, Ленче, земи ме,
при мене век да векуваш,
мајка ми, татко, да служиш,
и моите мили братчиња.

Ако ме Ленче не земеш,

проклет да биде, да бидеш,
клетвата да е од мене,
и слепа Ленче да одиш,
сонцето да не го видиш,
ако ме Ленче не земеш.

Ја отвори бело ленче вратниче,
со бело десно Ленче, раченце.
да ти го видам лицето,
ја отвори го пенцерчето
да го видам езерото
како фрла далги, далги,
така моето срце чука за тебе.

не можам лудо да станам,
стара ми мајка легнала до мене
широк ми ф'стан зело под неа.
Прејчи го Ленче ф'станот,
јас ќе ти купам поубав.

Од книгата „Песната и коренот“ од Никифор Смилевски, 1992.